

EUROOPA LIIDU
POLIITIKA
LAHTISELETATUNA

Toiduohutus

Talust
toidulauani:
ohutu ja
tervislik toit
kõigile

Kõrge kaitsetaseme tagamine inimeste
tervise ja tarbijate huvide jaoks

EUROOPA LIIDU POLIITIKA LAHTISELETATUNA

Käesolev väljaanne kuulub sarja, mis arusaadavas keeles kirjeldab ja põhjendab ELi tegevust eri poliitikavaldkondades ning selle tegevuse tulemusi.

Avaldatud väljaannete nimekirja leiate ja need saate alla laadida veebilehelt:

http://europa.eu/pol/index_et.htm

Kuidas EL toimib?
„Euroopa 2020“: Euroopa majanduskasvu strateegia
ELi asutajad

Areng ja koostöö
Digitaalarengu tegevuskava
Eelarve
Energeetika
Ettevõtlus
Haridus, koolitus, noored ja sport
Humanitaarabi ja kodanikukaitse
Kaubandus
Keskfond
Kliimameetmed
Konkurents
Kultuur ja audiovisuaalküsimused
Laienemine
Majandus- ja rahaliit ning euro
Maksustamine
Merendus- ja kalandusasjad
Pettusevastane võitlus
Piiirid ja julgeolek
Põllumajandus
Rahvatervis
Regionaalpoliitika
Rände- ja varjupaigaküsimused
Siseturg
Tarbijad
Teadusuuringud ja innovatsioon
Toiduohutus ✘
Toll
Transport
Tööhõive ja sotsiaalküsimused
Välisasjad ja julgeolekupoliitika
Õigusküsimused, kodakondsus ja põhiõigused

SISUKORD

Miks on vaja Euroopa Liidu toiduohutuse poliitikat?	3
Kuidas EL sellele teemale läheneb? ..	5
Millest koosneb Euroopa Liidu toiduohutuse poliitika?	6
Tulevikuväljavaated	15
Täiendavat lugemist	16

Euroopa Liidu poliitika lahtiseletatuna Toiduohutus

Euroopa Komisjon
Teabevahetuse peadirektoraat
Väljaanded
1049 Brüssel
BELGIA

Käsikiri valmis septembris 2013

Esikaas ja foto lk-l 2: © iStockphoto.com/Oliver Hoffmann

16 lk – 21 × 29,7 cm
ISBN 978-92-79-24567-1
doi:10.2775/78460

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2014

© Euroopa Liit, 2014

Paljundamine on lubatud. Üksikute fotode kasutamiseks tuleb taotleda luba otse autoriõiguste omanikelt.

Miks on vaja Euroopa Liidu toiduohutuse poliitikat?

Inimeste, loomade ja taimede tervise kaitsmine toidu tootmise protsessi igal etapil on äärmiselt oluline rahvatervise ja majanduse prioriteet. ELi toiduohutuse poliitika eesmärk on tagada, et ELi kodanikud saaksid nautida ohutut ja toitvat toitu, mis on toodetud tervetest taimedest ning loomadest, võimaldades samal ajal toidutööstusel – Euroopa suurimal tootmis- ja tööhõivesektoril – tegutseda parimates võimalikes tingimustes.

ELi poliitika kaitseb tervist kogu põllumajandusliku toidutööstuse ahela ulatuses – kõik toidutootmisprotsessi osad alates põllumajandustootmisest kuni tarbimiseni –, ennetades toidu saastumist ja edendades hügieeni, toidualast teavitamist, taimetervist ning loomatervist ja heaolu.

Sellel poliitikal on kolm peaesmärki:

- tagada, et toit ja sööt oleksid ohutud ning toitvad;
- tagada loomatervise, heaolu ja taimekaitse kõrge tase;
- tagada toidu päritolu, sisalduse/märgistamise ning kasutamise kohta piisava ja läbipaistva teabe kättesaadavus.

Tervisliku toidu kättesaadavuse tagamine on piiriülene teema, sest suur osa meie toidust tuleb teistest riikidest. Euroopa Liit on ühtne turg, kus kaupu saab

müüa vabalt kõikides ELi liikmesriikides. See kehtib ka toidu suhtes. See annab tarbijatele tunduvalt laiemat valikut ning suurema konkurentsi tõttu on hinnad palju madalamad kui siis, kui toitu saaks müüa ainult ühe riigi piires. See tähendab aga ka seda, et kõige tähtsamad kvaliteedi- ja ohutuseeskirjad tuleb panna paika üleeuroopaliste seadustega.

Vabakaubandus ei oleks võimalik, kui kõiki tooteid tuleks kontrollida igas riigis eri eeskirjade järgi. Eri eeskirjad tähendaks ka seda, et mõne riigi tootjad saaksid kasutada ebaausaid konkurentsieeliseid. Lisaks kuulub põllumajanduspoliitika tervikuna ELi pädevusalasse, mis annab ELile võimaluse mõjutada meie toidu kvaliteeti ja ohutust põllumajandustootjatele kehtestatud eeskirjade ning neile antavate majanduslike toetustega.

Tänu nendele ELi eeskirjadele kaitsevad Euroopa kodanikke maailma kõrgeimad toiduohutuse standardid. Terve põllumajandusliku toidutööstuse ahela ulatuses tehakse kohustuslikke kontrole, mille eesmärk on tagada, et taimed ja loomad oleksid terved ning sööt ohutu, kvaliteetne, nõuetekohaselt märgistatud ja vastaks rangetele ELi standarditele.

Tänapäeva globaalsel turul on nende standardite alalhoidmisega seotud mitu keerulist probleemi:

- Kaitsta ELi välisriikidest pärit looma- ja taimehaiguste ning nende leviku eest.

Tänu ELi eeskirjadele on toit ohutu.

- Takistada haiguste edasikandumist loomadelt inimestele. Seni on avastatud üle 200 haiguse, nagu salmonelloos, mis võivad toiduahela kaudu loomalt inimesele levida.
- Kehtestada üleliiduliselt ühised eeskirjad tarbijate kaitsmiseks ja ebaausa konkurentsi takistamiseks.
- Kaitsta loomade heaolu.
- Tagada, et tarbijatele antakse toidu koostise ja päritolu kohta selgesõnalist teavet.
- Panustada üleilmsesse toiduga kindlustatusesse ja anda inimestele juurdepääs ohutule kvaliteetsele toidule. Prognositakse, et 2030. aastaks tuleb maailmas toita 8 miljardit inimest ning nõudlus liha järgi toidus kasvab. Selle vajaduse rahuldamiseks peab maailma toidutööstuse toodang kasvama vähemalt 40% ja 80% sellest peab tulema intensiivsemast põllukultuuride tootmisest.

Viis fakti Euroopa liidu toidupoliitikast

- Põllumajanduslik toidutööstus on suuruselt teine ELi majandussektor, kus töötab üle 48 miljoni inimese, ja selle väärtus Euroopa majanduse jaoks on ligikaudu 750 miljardit eurot aastas.
- Toidu kohta ei tohi esitada tervisealaseid väiteid, kui nende paikapidavust ei ole teaduslikult tõestatud ja kui Euroopa Komisjon ei ole selleks luba andnud.
- Tänu ELi loomatauditõrje poliitikale on veiste spongioosse entsefalopaatia (hullulehmatõve ehk BSE) juhtumite arv viimase kümne aastaga vähenenud 2124-lt 18-le.
- Kodulindude suhtes kohaldatava Salmonella tõrjeprogrammi käivitamise tulemusena ELi poolt on *S. enteritidis*'e põhjustatud üksikute haigusjuhtumite arv perioodil 2007–2011 vähenenud 60%.
- EL on seemnetootmise poolest maailmas juhtival kohal: 60% kogu maailma seemnete ja taimse paljundusmaterjali ekspordist tuleb EList.

Kuidas EL sellele teemale läheneb?

ELi toiduohutuse poliitika põhimõtted on määratletud 2002. aastal vastu võetud ELi üldiste toidualaste õigusnormidega, mille üldeesmärk on lihtsustada vaba kauplemist toiduga kõikides ELi liikmesriikides ning tagada seal samal ajal tarbijakaitse kõrge tase.

ELi toidualased õigusnormid kehtivad väga erinevate toidu ja eelkõige just toiduohutusega seotud teemade, kaasa arvatud toidualase teabe ning loomade heaolu puhul. Need hõlmavad kõiki toiduahela osi alates sööda ja toidu tootmisest kuni selle töötlemise, ladustamise, transpordi, impordi ja ekspordi ning jaemüügini. Selline integreeritud lähenemisviis tähendab seda, et kogu ELis toodetav ning müüdav toit ja sööt on jälgitavad kogu teekonna jooksul talust toidulauani ning et tarbijaid teavitatakse toidu koostisest piisavalt hästi.

ELi toidualaste õigusnormidega on pandud paika ka riskianalüüsi põhimõtted. Nendes on sätestatud see, kuidas ja millal tuleb teha teaduslikud ja tehnilised hindamised ning kes peab neid tegema, et tagada korralik kaitse inimestele, loomadele ja keskkonnale.

Sellise ühise lähenemisviisiga on tagatud, et kõikjal ELis peetakse kinni teatavatest miinimumstandarditest. Tänu sellele saavad ELi riigid ennetada ja tõrjuda haigusi ning läheneda toidu ja söödaga seotud riskidele koordineeritud, mõjusalt ning kulutõhusalt viisil.

Aluspõhimõtted

ELi toidualased õigusnormid põhinevad järgmistel ühistel põhimõtetel, mis peavad jõustama kõik ELi liikmesriigid.

- *Rahvatervise, taimetervise ning loomade tervise ja heaolu kaitsmine.*
- *Riskianalüüsid ja sõltumatud teaduslikud nõuanded.*
- *Ettevaatusabinõud.*
- *Kõikide toodete päritolu jälgitavuse tagamine.*
- *Läbipaistvus ja arusaadava ning selgesõnalise teabe andmine toidu ja sööda kohta.*
- *Kõigi põllumajandusliku toidutööstuse ahelas osalejate vastutuse selge määratlemine. Kõigi toiduahelas osalejate peamine kohustus on tuua turule ohutut toitu.*
- *Ranged kontrollid ja pidev järelevalve.*
- *Koolitamine ja harimine.*

Millest koosneb Euroopa Liidu toiduohutuse poliitika?

Tarbijatel peab olema kindlustunne Euroopas ostetava toidu ohutuse suhtes. Esimesed toiduhügieeni käsitlevad ELi eeskirjad võeti vastu 1964. aastal. Sellest ajast alates on need arenenud ennetavaks, sidusaks ning kõikehõlmavaks vahendiks, mis on vajalik inim-, looma- ja taimetervise ning samuti keskkonna kaitsmiseks. Samuti aitavad need lihtsustada toidu ja söödaga kauplemist.

Ettevaatusabinõud ja teaduslikud nõuanded

ELi toidupoliitika põhineb usaldusväärsetel teadusuuringutel ja põhjalikel riskihindamistel. ELi institutsioonid lähtuvad teaduskomiteede tööst ja sõltumatutest teaduslikest nõuannetest, mida pakuvad sellised organisatsioonid nagu Euroopa Toiduohutusamet (EFSA).

EFSA loodi 2002. aastal ja see asub Itaalias Parmas. EFSA ülesandeks on teha riskihindamised enne seda, kui teatavad toiduained ELi turule lubatakse. EFSA pakub Euroopa Komisjonile ja ELi liikmesriikidele teaduslikke nõuandeid, et nad saaksid tarbijate kaitsmiseks teha õigeid otsuseid. Samuti mängib EFSA olulist rolli, aidates ELil kiirelt lahendada toiduohutust käsitlevaid kriise.

Kontrollid

ELi eeskirjade kohaselt tuleb põhjalike kontrollidega tagada, et kõik toiduahelasse tulevad tooted vastavad

Inimeste, loomade ja keskkonna kaitsmisega seotud ELi määrused põhinevad teaduslikel hinnangutel.

asjaomastele standarditele. Muu hulgas kontrollitakse neid ohtlike veterinaaravimi- ja pestitsiidijääkide ning muude saasteainete (näiteks dioksiinide) suhtes.

ELi inspektorid käivad põllumajanduslikes majapidamistes ja toidutööstuse ettevõtetes. Riiklikud ametiasutused kontrollivad ELi piiridel, et väljastpoolt ELi saabuv toit ja loomad vastaksid Euroopa standarditele.

Lisaained ning lõhna- ja maitseained

Toidu lisaained ning lõhna- ja maitseained on keemilised ained, mida lisatakse tahtlikult toidule, et parandada selle maitset, tekstuuri ja välimust või pikendada säilivusaega. Sellised tooted on rangelt reguleeritud, et nad ei ohustaks inimest.

Enne seda, kui toidu lisaaineid – sealhulgas säilitus-, värv- ja magusaineid – lubatakse ELis kasutada, tuleb teaduslike kontrollidega tagada, et kõik nad oleksid inimeste jaoks ohutud. Seda tehakse juhtumipõhiselt. Kui nende kasutamiseks on luba antud, piirdub see tavaliselt konkreetsete kogustega teatavates toitudes. ELi eeskirjad tähendavad ka seda, et kõik kasutatud toidu lisaained peavad olema tootepakendil selgelt märgistatud.

Lõhna- ja maitseaineid tohib toitudes kasutada ainult siis, kui on teaduslikult tõestatud, et need ei ohusta tarbijate tervist. ELis on kasutusel üle 2100 heakskiidetud lõhna- ja maitseaine ning EFSA tegeleb hetkel veel 400 sellise aine analüüsimisega.

Ohutud piirnormid toiduga kokku puutuvatele materjalidele

Toiduga kokku puutuvateks materjalideks on näiteks pakendid, töötlusmasinad, söögiriistad ja nõud. ELi eeskirjades on sätestatud põhinõuded nende materjalide ohutuse tagamiseks. Näiteks kõik plastist toidupakendite tootmiseks kasutatavad materjalid peavad läbima EFSA ohutushindamise enne seda, kui neid ELis kasutada tohib. Kehtivate ELi õigusnormide kohaselt ei tohi toiduga kokku puutuvad materjalid tekitada keemilisi reaktsioone, mis võivad muuta toidu maitset, välimust, tekstuuri ja lõhna või muuta selle keemilist koostist.

Söödalisandite ning pestitsiidi- ja veterinaarravimijääkide piiramine

ELi eeskirjade kohaselt peavad söödalisandid, veterinaarravimid ja taimekaitsevahendid enne heakskiidu saamist läbima põhjaliku teadusliku hindamise, millega tuleb tõendada, et need on inimestele, loomadele ja keskkonnale ohutud. Ohtlike ainete kasutamine keelatakse. Teatavatel juhtudel on sööda puhul sätestatud jääkide piirnormid.

Toiduhügieeni parandamine

Rangete toiduhügieeninõuete eiramise korral kujutavad bakterid, viirused ja parasiidid endast rahvatervisele suurt ohtu. Tuntumad näited on kodulindude salmonelloosiga seotud haigused, piima-, liha- ja kalatoodetest tulev listerioos ning hullulehmatõbi.

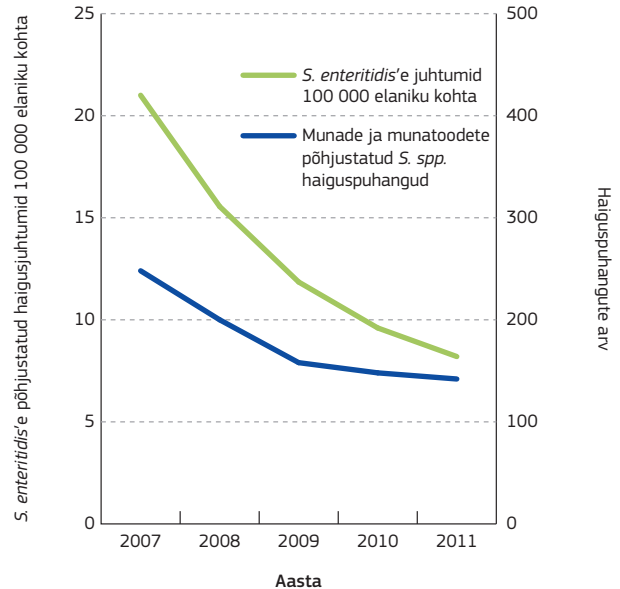
Selleks et ELi kodanikke nende ohtude eest kaitsta, nõutakse ELi eeskirjadega kõikides ELi liikmesriikides kõikehõlmava ja koordineeritud lähenemisviisi olemasolu toiduhügieenile kogu toiduahela ulatuses. Põhivastutus lasub loomulikult ettevõtjatel ja inimestel, kes tegelevad toidu tootmise ning müümisega. Nad peavad rakendama kohustuslikke enesekontrolliprogramme. EL viis 2003. aastal kõikides liikmesriikides sisse ka *Salmonella* tõrjeprogrammid. Tänu nendele programmidele võetakse tootmisahela asjaomastes etappides nõuetekohased ja mõjusad meetmed *Salmonella* ning muude zoonoosete bakterite tõrjeks. Ennetavad meetmed võetakse peamiselt esmatootmise tasandil, et vähendada levikut ja ohtu rahvatervisele. Lisaks nendele tõrjeprogrammidele kasutatakse kogu toiduahela ulatuses ka muid tõrjemeetmeid loomade tapmisel, liha töötlemisel, transportimisel ning jaekaubanduses ja toidu valmistamisel. Selle tulemusel vähenes inimeste salmonelloosijuhtumite arv aastaid 2007–2011 hõlmaval ajavahemikul

ELi eeskirjad edendavad põhjalikku ja koordineeritud lähenemist toiduhügieenile.

60,5% ning munade ja munatoodetega seotud juhtumite arv samal ajavahemikul 42,3% (langedes 248 haiguspuhangult 143-le).

SALMONELLOOSI HAIGUSJUHTUMITE JA HAIGUSPUHANGUTE ARV ELIS 2007–2011

Toidu saastumise vähendamine

Saasteaineid käsitlevate ELi eeskirjade aluseks on põhimõte, et saasteainete tase peab olema nii madal, kui seda on võimalik häid töötavasid järgides saavutada. Teatavate saasteainete jaoks (näiteks dioksiinid, raskmetallid, nitraadid) on teaduslike nõuannete alusel kehtestatud rahvatervise kaitsmiseks maksimumtasemed.

Paremate toitumisharjumuste edendamine

Tänapäeval on ELis seitsmest suuremast enneaegse surma riskitegurist viis seotud sellega, mida me sööme ja joome: kõrge vererõhk, kolesterool ja kehamassiindeks, puu- ja köögiviljade vähene tarbimine ning alkoholi kuritarvitamine. Pädevused seoses vastavate rahvatervist käsitlevate meetmete võtmisega nende probleemide lahendamiseks on aga igal ELi liikmesriigil eraldi, mitte ELil tervikuna. Siiski on olemas teatavad ELi tasandil koordineeritud algatused, näiteks ELi tervisliku toitumise, kehalise aktiivsuse ja tervise tegevusprogrammi ning kehalise liikumise ja toitumisalaste küsimustega tegeleva kõrgetasemelise töörühma tegevuse raames. Mõlemad koondavad esindajaid kõikjalt Euroopast, et aidata lahendada toitumisega seotud terviseprobleeme, nagu rasvumine ja diabeet.

Parem toitumine aitab vältida terviseohte.

Toidualaste uuenduste toetamine

Nn uuendtoidud on toidud või koostisosad, mida ei ole minevikus olulisel määral inimtoiduks kasutatud. Õigusliku määratluse kohaselt ei kasutatud neid ELis enne 1997. aastat. Need on näiteks Sucromalt, mis on rikkalikult maltoosi sisaldav segu sahhariididest (magusainetest), ning guarkummi, guaraubadest valmistatav valge jahulaadne aine, mis mõlemad said ELi turul müügiloo 2010. aastal.

Kõik uuendtoidud või koostisosad, mida on lubatud ELis müüa, on läbinud teadusliku ohutushindamise. Kui ametiasutused annavad loa mõne uuendtoidu müügiks, kuuluvad selle juurde ka konkreetsed tingimused selle kasutamise ja märgistamise kohta.

Selge märgistamine

Toiduainete märgistamist käsitlevad ELi eeskirjad tähendavad seda, et tarbijatele antakse toidu sisalduse ning koostise kohta põhjalikku ja täpset teavet, et nad saaksid oma toidu osas teha teadlikke valikuid. Toidule peab olema selgelt märgitud põhiteave allergeenide ning toiteväärtuse kohta, kaasa arvatud energiaväärtuse, rasva ja küllastunud rasva, süsivesikute, suhkrute, valkude ning soolasisalduse kohta. Toidu märgistusel peab olema ka teave tootja, müüja, maaletooja ning teatavate toiduainete säilitamis- ja valmistamistingimuste kohta. Märgistuse eemaldamine peab olema võimatu ja märgistus peab olema hästi nähtav, loetav ja arusaadav.

Konkreetsetele inimrühmadele mõeldud toidud

Teatavatele toitumisele, mis on mõeldud konkreetsetele rahvastikurühmadele, nagu imikud ja väikelapsed, kehtivad üksikasjalikumad eeskirjad, et tagada nõuetekohane toitaineline koostis ning tarbijate teavitamine.

Täpsed tervisealased väited

ELi eeskirjad toitumis- ja tervisealaste väidete kohta on ette nähtud juhiks, kui tootjad tahavad esitleda toitu tervisele kasulikuna, näiteks märgistusel või reklaamides. Sellised väited on näiteks „Toetab Teie südame loomulikku tööd” või „Langetab kolesteroolitaset”. See on lubatud ainult siis, kui väide on teaduslikult põhjendatud ja Euroopa Toiduohutusamet on seda kinnitanud. Lisaks 31 lubatud toitumiselasele väitele kiitis EL 2012. aasta mais heaks veel 222 tervisealast väidet enam kui 4600 taotluse hulgas.

Kvaliteetse ja traditsioonilise toidu edendamine

Tänu märgistamiseeskirjadele on tarbijatel ka väga lihtne tuvastada mahetoiduaineid ning kvaliteettoitu või teataval viisil valmistatud toitu. Kasutatakse spetsiaalseid ELi logosid: spetsiifilise geograafilise päritoluga toitude puhul kasutatakse kaitstud päritolunimetuse (PDO) ja kaitstud geograafiliste tähise (PGI) logosid ning traditsioonilisel viisil valmistatud toitude puhul on kasutusel garanteeritud traditsioonilise toote (TSG) logo.

ELi mahepõllumajanduse logo võib panna kõigile ELis valmistatud pakendatud mahetoitudele ning see tagab selle, et toode vastab ELi mahetootmise standarditele.

ELis peavad toidu märgistusel olema selgelt esitatud andmed selle toiteväärtuse, koostise ja tootmise kohta.

2012. aasta lõpus oli registreeritud 1138 PDO, PGI või TSG logoga toodet, sealhulgas šampanja (PDO), Parma sink (PGI) ja Gueuze'i õlu (TSG).

Loomatervise edendamine ja loomahaiguste vähendamine

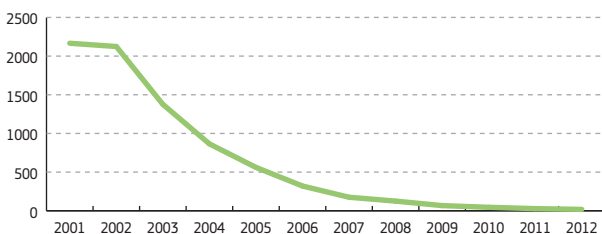
ELi loomatervishoiu seaduse aluseks on põhimõte, et ennetamine on parem kui ravi. Loomahaiguspuhangute korral on olemas hädaolukorra lahendamise plaanid haiguse leviku tõrjeks, ohustatud loomade kaitsmiseks ning selleks, et vähendada kriisi mõju põllumajandustootjatele, majandusele ja ühiskonnale tervikuna.

Igal aastal annab EL rahalist abi eri loomahaiguste ennetamiseks, tõrjeks ja jälgimiseks. Sinna juurde kuuluvad vaktsineerimisprogrammid, loomade kontrollimine, ravi ja kompensatsioon tapetud loomade eest. Üldiselt on tänu nendele programmidele suudetud ELis edukalt vähendada mitme haiguse, sealhulgas marutaudi, hullulehmatõve ja salmonelloosi puhanguid.

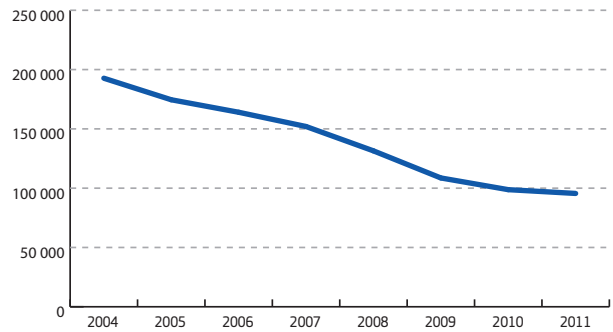
Lisaks algatas EL 2012. aastal uuringud, mille eesmärk on leida mesilaskolooniate vähenemise põhjus ning uurida 2011. aastal avastatud Schmallenbergi viirust, millega nakatuvad kariloomad, lambad ja kitsed.

Kui kahtlustatakse mõne loomahaiguse puhangut, tuleb võtta kasutusele kohustuslikud ELi tõrjemeetmed. Nende hulka kuuluvad loomade liikumise piiramine, vaktsineerimine ja kohustuslik loomade tapmine, et piirata haiguse levikut. EL on kogunud suuremat mõju avaldavate loomahaiguste jaoks ka vaktsiinivarud.

HULLULEHMATÕVE HAIGUSJUHTUMITE ARV ELis

SALMONELLOOSI HAIGUSJUHTUMITE ARV ELis

Haiguste loomadelt inimestele edasikandumise takistamine

Zoonoosid on haigused, mis võivad loomadelt inimestele edasi kanduda, nt salmonelloos ja tuberkuloos. Need on rahvatervise jaoks suureks probleemiks. ELi eeskirjadega on tagatud loomahaiguste tõrje ning see, et toiduahelasse pääsevad ainult terved loomad ja nendest valmistatud tooted. EL rahastab ka zoonooside uuringuid.

ELi kulutused toiduohutuse tagamiseks

Viimase kümne aasta jooksul on EL kulutanud toiduohutuse poliitikale 3,3 miljardit eurot, kaasa arvatud 2,2 miljardit eurot konkreetsete loomahaiguste likvideerimise programmidele.

ELi toiduohutuse poliitika jaoks perioodiks 2014–2020 kavandatud eelarve on 2,2 miljardit eurot ja see jaguneb järgmiste prioriteetide vahel:

- loomahaiguste likvideerimine;
- ELi veterinaaria hädaolukordade fond, kaasa arvatud ELi referentlaborid, koolitusprogrammid ja vaktsiinipangad.

Munakanade elutingimused on kehtestatud loomade heaolu käsitlevate ELi õigusaktidega.

Loomade heaolu kõrge taseme tagamine

Loomade heaolu käsitleva ELi poliitika aluseks on ELi aluslepingus määratletud põhimõte, mille kohaselt on loomad aistimisvõimelised: nad on enesest teadlikud olendid. See on sõnastatud järgmiselt: „Liidu põllumajandus-, kalandus-, transpordi- ja siseturupoliitika ning teadusuuringute ja tehnoloogia arengu ja kosmosepoliitika kavandamisel ning rakendamisel pööravad ühendus ja liikmesriigid täit tähelepanu loomade kui aistimisvõimeliste olendite heaolu nõuetele, respektides samal ajal liikmesriikide õigus- või haldusnorme ja tavasid, mis iseäranis käsitlevad riitusi, kultuuritraditsioone ja piirkondlikku pärandit” (Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 13).

See tähendab seda, et ELi loomade heaolu standardid on maailma kõrgeimate hulgas. Nende aluseks on järgmised põhivabadused: vabadus ebamugavusest, näljast ja janust, hirmust ja piinamisest, valust, vigastustest ja haigustest ning vabadus väljendada oma loomulikku käitumist. Alates loomade heaolu käsitlevate esimeste eeskirjade kehtestamisest 1974. aastal on ELi poliitikat pidevalt edasi arendatud, et see pakuks lahendust väga erinevates küsimustes.

Nende küsimuste hulka kuuluvad näiteks kosmeetikatoodete ja nende koostisosade loomadel katsetamise keeld ning konkreetsed eeskirjad tapaloomade kohtlemiseks. Samuti kehtivad ranged eeskirjad seoses loomade transportimisega. Näiteks tohib üle kaheksa tunni kestvateks sõitudeks kasutada ainult ametlikult heaks kiidetud sõidukeid, kus on võimalused temperatuuri jälgimiseks ja jootmissüsteemid.

Loomade heaolu on heade põllumajandustavade oluline osa. See tähendab, et põllumajandustootjad peavad kinni pidama teatavatest miinimumstandarditest, et nad

saaksid taotleda ELi ühise põllumajanduspoliitika raames antavaid toetusi. Teatavate põllumajandusloomade puhul kehtivad veel täiendavad heaolunõuded. Näiteks on ELis keelatud munakanade hoidmine nn täiustamata puurides, kus kanadel ei ole piisavalt ruumi pesitsemiseks ega õrrel istumiseks.

Tõhus elusloomade ning loomset päritolu toidu ja sööda jälgimissüsteem

Iga päev imporditakse ELi suur hulk elusloomi ja loomseid saadusi või kaubeldakse nendega ELi piires. Nende ohutu transpordi tagamiseks tuleb kinni pidada rangetest nõuetest.

ELi kaubanduse kontrolli- ja ekspertsüsteem (Traces) jälgib elusloomade ning loomset päritolu toidu ja sööda saabumist ELi ning seal nendega kauplemist. Süsteemi kaudu on ELi ja välisriikide veterinaarasutused omavahel ühendatud ning terviseohu avastamise korral võimaldab see veterinaarteenistustel ja ettevõtjatel kiirelt reageerida. Vajadusel kõrvaldatakse tooted kiiresti polettidelt.

ELi jälgitavusnõuete kohaselt peavad kariloomad, sead, lambad ja kitsed olema märgistatud eluaegse identifitseerimisnumbriga. Nii saavad ametiasutused ja veterinaarteenistused haiguspuhangu korral jälgida nende täielikku liikumisajalugu.

Kõikide ELi toodavate elusloomade ja loomsete saaduste suurte kogustega peab olema kaasas ka ametliku loomaarsti kinnitatud tervisesertifikaat, mis tõendab vastavust loomade heaolu käsitlevatele ELi põhinõuetele.

Koduloomadega reisimise lihtsustamine

ELi eeskirjadega on tagatud, et lemmikloomana peetavad kassid, koerad ja tuhkrud saavad ELi liikmesriikide

ELis peavad kariloomad olema märgistatud, et nende päritolu oleks võimalik jälgida.

vahel vabalt ning turvaliselt reisida. 2004. aastal võeti kasutusele ELi lemmikloomapass. See on dokument, milles on kogu vajalik teave looma tuvastamiseks ja tema tervise seisundi määramiseks, kaasa arvatud teave vaksineerimiste, uuringute ja/või parasiiditõrjega seotud ravi kohta. Lemmikloomapass aitab takistada selliste haiguste nagu marutaud levikut. Sellesse süsteemi kuuluvad ka Andorra, Monaco, Norra ja Šveits.

Rahvusvaheliste heaolustandardite edendamine

EL teeb tihedat koostööd ülemaailmsete organisatsioonidega, nagu ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsioon (FAO) ning Maailma Loomatervise Organisatsioon (OIE), et suurendada inimeste teadlikkust ja edendada loomade heaolu alaseid rahvusvaheliselt tunnustatud standardeid. Samuti edendab EL loomade heaolu teiste riikidega sõlmitud kaubanduslepingutes ja ELi jaoks on loomade heaolu alati päevakorras ka uute lepingute sõlmimisel.

Kahjurite leviku takistamine

ELis aastas toodetava saagi väärtus on 205 miljardit eurot ning seepärast on investeeringud taimetervisesse äärmiselt olulised põllumajandus-, aiandus- ja metsandussektori jätkusuutlikkuse ning konkurentsivõime tagamiseks.

Taimetervise kaitsmiseks kehtestatud ELi eeskirjadeta ohustaks ELi põllumajandus-, aiandus- ja metsandussektori saaki väga erinevad taimetervise ohuallikad, millel oleks tõsised majanduslikud tagajärjed. Näiteks kannaks suurt kahju ELi tsitrusviljade tootmine (koguväärtusega 4 miljardit eurot), kui ELi jõuaks patogeen *Xanthomonas axonopodis*. See haigustekitaja avastati alles hiljuti Ameerika Ühendriikides, kus selle kahjude kompenseerimiseks ja hävitamiseks kulutati üle 800 miljoni euro. ELi eeskirjadega kaitstakse taimi kahjurite eest tänu rangetele impordinõuetele ja liidusesele liikumisele kehtestatud tingimustele. Tehakse ka korrapäraseid kontrolle kasvuhooajal ja kohe pärast saagikoristust. ELi eeskirjadega on tagatud ka see, et kahjurivastased taimekaitsetooted ei kujutaks endast ohtu ei inimtervisele ega ka keskkonnale.

Taimse paljundusmaterjali kaitse

Taimne paljundusmaterjal (seemned ja noored taimed) on põllumajanduse, aianduse ja metsakasvatuse aluseks. Toidu- ja söödaahela esimese lülina avaldavad need olulist mõju toodetavate põllukultuuride

Taimetervis mängib toiduohutuse tagamise üldeesmärgi saavutamisel ELis olulist rolli.

mitmekesisusele, kvaliteedile ja tervisele. 2012. aastal oli ELis turustamiseks registreeritud 19 580 põllukultuuri ja 18 450 köögiviljakultuuri liiki.

Samal aastal hinnati ELi tarbeseemneturu väärtuseks ligikaudu 6,8 miljardit eurot, moodustades enam kui 20% ülemaailmsest tarbeseemneturu väärtusest. 60% maailma seemneekspordist pärineb EList. Lisaks on taimse paljundusmaterjali sektor väga uuendusmeelne, sest seal tehakse suuri investeeringuid teadustegevusse. ELis on kehtestatud ühenduse sordikaitse süsteem (CPVR), mille raames antakse uutele taimeliikidele intellektuaalomandi õigused.

Taimeneetiliste ressursside toidu ja põllumajanduse tarbeks kasutamise rahvusvaheline leping on ülemaailmne raamistik, mis annab ligipääsu põllumajanduslikele taimeneetilistele ressurssidele. Selle on ratifitseerinud EL ja kõik tema liikmesriigid. Lepingu üks oluline osa on standardne materjali üleandmise kokkulepe (SMTA). See on kahe erasektori poole vahel sõlmitava lepingu mudel, millega esimene pool annab teisele õiguse kasutada teatavat geneetilist materjali. Nad lepivad kokku, et jagavad sellest materjalist saadud toodete kaubanduslikust kasutamisest tekkiva kasu. Kokkuleppesse kuulub üle 1,5 miljoni proovi ja igal aastal lepitakse SMTA alusel kokku 444 000 üleandmises.

Range süsteem geneetiliselt muundatud organismide heakskiitmiseks ja turustamiseks

Geneetiliselt muundatud organismid (GMOd) on organismid, mille geneetilisi tunnuseid on kunstlikult muudetud, et anda neile mõni uus omadus. Need on näiteks taimed või põllukultuurid, mis on vastupidavad põuale, taluvad herbitsiide või teatavaid putukaid või millel on suurem toiteväärtus.

ELis toimub GMOde turule laskmine range järelevalve all. ELis tohib GMOsid kasutada ainult siis, kui need on eelnevalt heaks kiidetud. Heakskiidu saavad need aga alles siis, kui on tehtud kindlaks, et need on inimestele, loomadele ja keskkonnale ohutud. Ka pärast heakskiitmist tuleb neid võimalike ettenägematute mõjude tuvastamiseks jälgida.

GMOd kiidetakse heaks toiduks ning söödaks ja/või maaharimiseks. Taotluste haldamine toimub ELi tasandil, lähtudes vastavates ELi õigusaktides sätestatud korrast. Sinna juurde kuulub taotluse hindamine Euroopa Toiduohutusametis (EFSA) ja ELi liikmesriikide riiklikes ametiasutustes. Komisjon saab teha ettepaneku mõne GMO heakskiitmiseks ainult siis, kui EFSA on teinud soodsate tulemustega riskihindamise. Liikmesriigid hääletavad heakskiitmisotsust käsitleva komisjoni tehtud ettepaneku üle regulatiivkomitees.

Kui mõni GMO on ELi tasandil heaks kiidetud, võivad liikmesriigid aga riiklikul tasandil sisse viia kaitseklauslid, kui tuvastatakse tõsine oht tervisele või keskkonnale.

Kõik heakskiidetud GMOsid sisaldavad, neist koosnevad või neist valmistatud tooted peavad olema märgistatud, välja arvatud siis, kui GMOde vältimatu ja mittetahtlik sisaldus neis on alla 0,9%. Märgistamisnõue ei kehti GMOdega toidetud loomadest saadud toodetele. Komisjon on algatanud uuringu määratlust „GMO-vaba” hõlmavate märgistamiskavade osas, et hinnata võimalikku vajadust ühtlustamise järgi selles valdkonnas.

ELis kasutamiseks heakskiidetud GMOde loend on saadaval meie veebisaidil: http://ec.europa.eu/food/dyna/gm_register/index_en.cfm

Pestitsiidide ohutu kasutamise tagamine

Taimekaitsevahendeid ehk pestitsiide kasutatakse peamiselt selleks, et kaitsta taimi kahjurite ja haiguste eest. ELis on nende kasutamine rangelt reguleeritud, et neis sisalduvad kemikaalid ei saaks avaldada soovimatuid kõrvalmõjusid inimestele ega keskkonnale. ELi liikmesriikides ei saa taimekaitsevahendeid kasutada

EL on sätestanud piirnormid toidus ja söödas lubatud pestitsiidijääkide hulga.

ega müüa enne, kui on põhjalikult hinnatud, et neid saab ettenähtud kasutustingimustes ohutult kasutada.

Taimekaitsevahendite toimeained peavad läbima range heakskiitmisprotsessi, mille raames EFSA hindab põhjalikult nende mõju inim- ja loomatervisele ning keskkonnale. EFSA hinnangu alusel otsustab Euroopa Komisjon, kas aine võib ELi tasandil kasutamiseks heaks kiita või mitte. Arvestades väga mitmekesiste põllumajanduslike vajaduste ning erinevate kliima- ja keskkonnatingimustega kogu ELi piires, kuulub heakskiidetud toimeaineid sisaldavate taimekaitsevahendite turule laskmise lõplik lubamine ja kontrollimine iga liikmesriigi vastutusalasse.

Teatavas olukorras saab Euroopa Komisjon olulisel määral piirata mõne toimeaine võimalikku kasutamist, kui see on vajalik selleks, et läheneda ühtlustatud viisil teatavatele riskidele, mis ohustaks inim- ja loomatervishoiu ning keskkonnakaitse kõrget taset.

Pestitsiidide käsitlevates ELi eeskirjades on sätestatud ka piirnormid, millega piiratakse toidus ja söödas lubatud pestitsiidijääkide hulka.

Tõhusad kiirhoiatussüsteemid

ELi toidu- ja söödaalane kiirhoiatussüsteem (RASFF) võeti kasutusele 1979. aastal ning selle abil saab kiirelt ja tõhusalt jagada teavet toidu ning sööda kohta kõikide asjaomaste asutuste vahel riiklikul ja ELi tasandil. Süsteem aitab valitsustel tegutseda kiirelt ja koordineeritult, kasutades näiteks toote tagasinõudmise võimalust, et hoida ära toiduohutusega seotud riske enne seda, kui need saavad tarbijaid kahjustada. 2012. aastal edastati RASFF-süsteemi kaudu 3424 teadaannet. Üle poole neist hõlmas juhtumeid, kus ametiasutused olid peatanud potentsiaalse impordi välispiiril, sest tooted ei vastanud ELi toiduohutuse standarditele.

Tänu RASFF-süsteemile sai EL tarbijate kaitsmiseks kiiresti reageerida näiteks 2011. aastal *E. coli* juhtumi korral ja 2013. aastal, kui mitmes ELi liikmesriigis leiti petturlikult loomaliha nime all turustatud toodetest hobuseliha. Samal päeval alustati jälgitavuse kontrollimist ja EL on sellest ajast alates teinud ettepaneku nn toidupettuse probleemi käsitleva uue tegevuskava loomise kohta, sealhulgas järelevalvemeetmete läbivaatamise ja rangemate rahaliste trahvide kehtestamise kohta.

Sama põhimõtte alusel töötab ka Europhyt, ELi teavitamis- ja kiirhoiatussüsteem ELi sissetoodavate ning ELis kaubeldavate taimsete saaduste jaoks. Süsteem aitab vältida taimehaiguste ja -kahjurite sissetoomist ning levikut.

Standardite järgimine: regulaarsed kontrollid ELis

Põhiliselt vastutavad ettevõtjad selle eest, et nende poolt turule lastav toit oleks ohutu.

Tänu ELi liikmesriikide ametiasutuste tehtavatele rangetele ja korrapärasele ametlikele kontrollidele on tagatud toidu ja sööda suhtes kehtivatest kõrgetest ELi standarditest lähtumine ja nende järgimine.

Eeskirjade jõustamiseks tehakse ametlikke kontrole. Sõltumatud, erapooletud ja hea väljaõppega spetsialistid kontrollivad korrapäraselt kõiki põllumajandusliku

ELis korraldatakse korrapäraselt kontrole, et tagada toidu ohutus.

toidutööstuse ahelas osalejaid. Nad peavad kasutama kaasaegseid tehnoloogiaid ja meetodeid ning eeskirjade järgimise kontrollimiseks vajalike katsete või analüüside tegemiseks kasutavad nad laiaulatuslikku ametlike laborite võrgustikku.

Euroopa Komisjoni Toidu- ja Veterinaarameti (FVO) inspektorid auditeerivad riiklike ametiasutusi ja kontrollivad, et ELi eeskirju järgitaks kõikjal ELis. Nad tegutsevad ka riikides, mis teevad ettevalmistusi ELiga ühinemiseks, ning ELi loomi, taimi, toitu ja sööta ekspordivates riikides.

Ametlikud kontrollid ELi piiridel

ELi piirikontrollid imporditavatele taimedele, loomadele, toidule ning söödale on olulised looma-, taime- ja rahvatervise kaitsmise seisukohast ning nendega tagatakse, et kõik imporditavad kaubad vastavad ELi standarditele ning et need saab ohutult ELi turule lasta. Piirikontrollid on kohandatud eri toodete ja kaupade ning terviseohtude jaoks, mis võivad nendega kaasneda.

Näiteks võib elusloomi või taimi vedada ELi ainult selleks ette nähtud sisseveopunktide kaudu ja alles siis, kui need on läbinud konkreetsed kontrollid. Teatava toidu, sööda ja loomsete saaduste (nagu vill, nahad, looted, loomsed kõrvalsaadused) puhul kehtivad veel täiendavad ranged suunamis- ja kontrollimeetmed. Enamik nende toodetega peavad olema kaasas konkreetsed tõendid nende terviseseisundi kohta (näiteks veterinaar- või fütosanitaarsertifikaat).

Parem koolitus ohutuma toidu nimel

See on ELi koolitusstrateegia, mille eesmärk on suurendada inimeste teadmisi ja teadlikkust toitu, taimetervist ning loomade tervist ja heaolu käsitlevate õigusnormide osas. See on suunatud inimestele, kes vastutavad toiduahelas tehtavate ametlike kontrollide eest nii ELi liikmesriikides kui ka mujal.

2006. aastal käivitatud programmi raames on praeguseks koolitatud enam kui 30 eri teema alal üle 30 000 ametliku kontrollija 180 riigist.

Teadustegevus

Alates 2002. aastast on pööratud märkimisväärset tähelepanu ELi teadustegevusele toiduohutuse ning looma- ja taimetervise alal. Käsitletud on väga erinevaid teemasid, alustades toiduallergiatega seotud haigustest ning lõpetades sööda mõjuga inimtervisele ja teatavate tootmismeetodite keskkonnamõjuga.

Ülemaailmne koostöö

EL teeb koostööd oma peamiste kaubanduspartnerite ja rahvusvaheliste organisatsioonidega, et edendada ELi toiduohutuse poliitikat ning tagada, et kõik ELi mittekuuluvatest riikidest imporditav vastaks samadele standarditele.

Üks selline organisatsioon on Maailma Terviseorganisatsioon (WHO), kellega EL teeb koostööd rahvusvahelise toiduohutusametite võrgustiku (INFOSAN) hoiatussüsteemi arendamiseks. Võrgustik koosneb enam kui 160 riigis asuvatest riiklikest kontaktpunktidest, mis saavad WHO-lt toiduohutusvaldkonna probleemide korral juhtumipõhiselt teavet, mida nad siis oma riigis levitavad.

Üleilmne toiduga kindlustatus, arengu- ja humanitaarabi

EL panustab olulisel määral ka üleilmsesse toiduga kindlustatusesse. Ennekõike töötab EL selle nimel, et teha toitumist käsitlevatest küsimustest arengu-, haridus- ja tervishoiupoliitika oluline osa. EL teeb koostööd arenguriikidega, et luua seal tõhusaid süsteeme toidu haldamiseks, mis aitaks parandada maailma kõige vaesemate ja haavatavamate inimeste toiduga kindlustatust. Teised näited ELi tegevusest arengu- ja humanitaarabi valdkonnas on spetsialistide nõuanded veterinaaria valdkonnas, koolitusprogrammid ning haiguste tõrje- ja likvideerimisprogrammide rahastamine.

Komisjon korraldab ka koolitusalgatust „Parem koolitus ohutuma toidu nimel”, mille juurde kuulub ka ELi mittekuuluvaid riike hõlmav osa. Hetkel viiakse ellu 8 miljoni euro suurust projekti „BTSF World”, et teavitada arenguriike paremini sanitaar- ja füto-sanitaarmedetitest, mis võimaldaksid neil tõhusamalt kasutada piirkondliku ning rahvusvahelise kaubanduse eeliseid.

Ka väljastpoolt Euroopat sisseostetava toidu ohutust tuleb rangelt kontrollida.

© Stockphoto/kuulicki

Mis juhtub toiduohutuse kriisi korral ELis? E. coli juhtum

2011. aasta maist juulini suri ELis E. coli virulentse tüve põhjustatud haiguspuhangu tõttu 55 inimest, 850 inimest haigestus raskelt ja veel 3000 inimesele põhjustas see suuri ebameeldivusi. E. coli on harilik bakter, mis elab inimeste ja loomade seedeelundkonnas.

EL reageeris sellele juhtumile järgmiselt.

- *Haiguspuhang sai alguse Saksamaal ning Saksamaa ametiasutused teavitasid toidu- ja söödaalase kiirhoiatussüsteemi kaudu sellest kohe Euroopa Komisjoni.*
- *Aktiveeriti üleliidulised hoiatussüsteemid ja reageerimisvõrgustikud.*
- *Teadlased tuvastasid kiiresti haiguspuhangu põhjustanud E. coli tüve.*
- *Olles teinud kindlaks haiguspuhangu allika – Egiptusest idandamiseks imporditud põld-lambaläätse seemned –, käskis EL hävitada kõik ühelt konkreetselt eksportijalt imporditud põld-lambaläätse seemned ja peatas ajutiselt muude riskantsete toodete impordi.*
- *Euroopa Komisjon kohtus haiguspuhangu jälgimiseks iga päev rahvatervise ja toiduohutuse eest vastutavate riiklike ametiasutustega ning avaldas oma veebisaidil igapäevaselt uudiseid, et hoida kodanikke sündmustega kursis.*
- *Komisjon alustas koostööd riiklike ametiasutuste, Toidu- ja Veterinaarameti, Euroopa Toiduohutusameti, Haiguste Ennetamise ja Tõrje Euroopa Keskuse ning ELi referentlaboriga, et tuvastada valdkonnad, kus on vaja teha edasist koostööd ja täiendusi, ning teha sellest suurest toiduga levinud haiguspuhangust vastavaid järeldusi tulevikuks (http://ec.europa.eu/food/food/rapidalert/index_en.htm).*

Tulevikuväljavaated

Meie toidu ohutus jääb Euroopa ametiasutuste jaoks alati keskseks teemaks. Lisaks kvaliteedi kontrollimisele on komisjon teinud mitu konkreetset ettepanekut, mille eesmärk on tugevdada, ajakohastada ning lihtsustada loomade ja taimede tervist ning taimset paljundusmaterjali käsitlevaid kehtivaid ELi eeskirju.

Need ettepanekud, mis Euroopa Komisjon tegi 2013. aasta mais, hõlmavad ka ametlikke kontrollimeetmeid reguleerivad eeskirju, et tagada nende tõhus jõustamine. Nende eesmärk on parandada looma- ja taimehaiguste ennetamist ning nende esinemissageduse vähendamist, ELi reageerimismäära terviseohtude puhul, uute tehnoloogiate rakendamist ja eeskirjade parema kasutamise tagamist.

Toidu raiskamise vähendamine

Euroopas raisatakse igal aastal ligikaudu 90 miljonit tonni toitu (sellesse hinnangusse ei kuulu põllumajanduslik toidukadu ja tagasiheidetud kala). See juhtub kõikidel toiduahela tasanditel: esmatootmises, toidutootmises, jae- ja hulgikaubanduses, toiduteenuste puhul (toitlustus) ja tarbijate tasandil. Sellel on keskkonnavaline, majanduslik ja sotsiaalne mõju.

ELil on kavas oma ressursitõhususe strateegia raames 2020. aastaks vähendada raisatava söömiskõlbliku toidu hulka poole võrra.

Üks lühemas perspektiivis ettevõetud algatustest on suurendada tarbijate teadlikkust toidu raiskamisest. EL käivitas 2012. aastal teavituskampania (vt http://ec.europa.eu/food/food/sustainability/index_en.htm). Selles antakse nõu, kuidas vähendada toidu raiskamist, ning selgitatakse, mida tähendavad märgistusel kuupäevad „parim enne” ja „kõlblik kuni”.

Samal ajal töötavad asjaomased sidusrühmad selle nimel, et leida riiklikul ja kohalikul tasandil võetavatele mitmekülgetele meetmetele lisaks teisi ELi jaoks lisandväärtust andvaid meetmeid toidu raiskamise vähendamiseks, tegemata kompromisse toiduohutuses.

ELi toiduohutuse poliitika areneb pidevalt edasi, et tagada inimtervise ja tarbijate huvide kaitse kõrge tase.

Täiendavat lugemist

- ▶ Euroopa Komisjoni toiduohutuse veebisait: http://ec.europa.eu/food/food/index_en.htm
- ▶ Euroopa Toiduohutusamet (EFSA): <http://www.efsa.europa.eu/>
- ▶ Kas Teil on küsimusi Euroopa Liidu kohta? Europe Direct saab aidata: 00 800 6 7 8 9 10 11
<http://europedirect.europa.eu>

